

บทที่ 1

ธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์

สมศักดิ์ ชูโต (2510) กล่าวว่า "นักประวัติศาสตร์ที่ไม่มีข้อเท็จจริงก็เปรียบเสมือนซากปรักหักพัง... แต่ข้อเท็จจริงโดยปราศจากการตีความของนักประวัติศาสตร์ ก็เป็นหลักฐานที่ไม่มีชีวิต และปราศจากความหมายใด ๆ ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้วิชาประวัติศาสตร์จึงจำเป็นต้องสร้างให้เกิดสมมุติฐานของหลักฐานทางประวัติศาสตร์และบทบาทของนักประวัติศาสตร์ในการตีความด้วย" จากข้อความที่ได้กล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของคำว่า หลักฐานทางประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์และวิชาประวัติศาสตร์ในปัจจุบันนี้ได้เป็นอย่างดี

ด้วยหัวข้อ "ธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์" จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวในประเด็นสำคัญคือ ประวัติศาสตร์คืออะไร? หลักฐานหรือข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์คืออะไร? ทฤษฎีหรือปรัชญาของประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร? และการพัฒนางานเขียนประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์คืออะไร เพราะความหมายของประวัติศาสตร์ไม่มีคำจำกัดความตายตัว มีผู้รู้หลายท่านให้คำจำกัดความไว้เช่น สมศักดิ์ ชูโต ได้ให้ความหมายว่า ประวัติศาสตร์คือทุกสิ่งที่คนได้ทำ ได้คิด ได้หวังและได้รู้สึก ซึ่งหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับมนุษย์ย่อมเป็นประวัติศาสตร์ นั้นย่อมหมายความว่าวิชาประวัติศาสตร์เป็นการศึกษาถึงเหตุการณ์อันเกี่ยวเนื่องกับปรากฏการณ์มนุษย์และปรากฏการณ์ธรรมชาติ นั่นคือต้องศึกษาข้อเท็จจริงทั้งในบันทึกเหตุการณ์ และตัวเหตุการณ์ด้วยความเข้าใจ และรู้จักตีความหมายของข้อเท็จจริงนั้น กล่าวคือข้อเท็จจริงและการตีความมีความสำคัญต่อการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนชาญวิทย์ เกษตรศิริและสุชาติ สวัสดิ์ศรี ได้ให้ความหมายของประวัติศาสตร์คือ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ทุกด้าน เพราะมนุษย์อยากที่จะเข้าใจตัวเองขอบช่วยในการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ จึงเกิดขึ้นและพยายามที่จะรู้ในอดีต ทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ชาติ และแถบสุข นุ่มนนท์ ได้กล่าวว่า "ประวัติศาสตร์คือการไต่สวน เข้าไปให้รู้ถึงความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ชาติที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่งของอดีต อันหมายถึงประวัติศาสตร์

เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมอันก่อให้เกิดพฤติกรรม และสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมมีผลทำให้วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาพฤติกรรมของสังคมมนุษย์ นอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้สรุปว่า ประวัติศาสตร์เป็นความพยายามของมนุษย์อย่างหนึ่งที่จะอธิบายถึงความเป็นมาในอดีตของตน เพราะพฤติกรรมของมนุษย์เพิ่มมากขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของอายุโลก เพื่อทำความเข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีตในทุกแง่ทุกมุม วิชาประวัติศาสตร์จึงจำแนกออกเป็นวิชาย่อยหลายแขนงตามลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ที่ประกอบขึ้นเป็นต้นว่า ประวัติศาสตร์การเมือง ประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ปรัชญา ประวัติศาสตร์การคลัง ประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ ฯลฯ ทั้งนี้ ไม่มีหนังสือประวัติศาสตร์เล่มใดจำลองอดีตได้อย่างสมบูรณ์โดยแท้จริง จากอบ เบิร์คฮาร์ต (Jacob Burckhardt 1818-1897) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์คือบันทึก ซึ่งยุคหนึ่งสมัยหนึ่งเห็นคุณค่าว่าควรที่จะจดจำอีกยุคหนึ่งสมัยหนึ่งเอาไว้ คาล เบคเคอร์ (Carl Becker 1873-1945) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์คือบันทึกเหตุการณ์ในอดีตของมนุษยชาติ อาร์จี คอลลิงวูด (R.G. Collingwood) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์คือ ประวัติศาสตร์ความคิด ประวัติศาสตร์ก็คือการรู้ฟื้นความคิดของบุคคลในประวัติศาสตร์ที่นักประวัติศาสตร์ศึกษา โอคสชอท์ (Oakshott) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์คือประสบการณ์ของนักประวัติศาสตร์ ที่สร้างสรรค์งานเขียนประวัติศาสตร์ จากคำจำกัดความนี้หมายความว่า นักประวัติศาสตร์มิใช่เป็นผู้บันทึกข้อเท็จจริง แต่นักประวัติศาสตร์จะเป็นผู้ตัดสิน เลือกข้อเท็จจริงเพื่อนำมาตีความให้เกิดความเข้าใจในเหตุการณ์และปรากฏการณ์ที่ได้เลือกมาพิจารณา การสร้างสรรค์ผลงานของนักประวัติศาสตร์ คือประวัติศาสตร์นั่นเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าข้อเท็จจริงกับการตีความของนักประวัติศาสตร์เพื่อสร้างงานประวัติศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อี.เอช. คาร์ (E.H. Carr) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์คือการศึกษาสาเหตุ นักประวัติศาสตร์คือนักคิดผู้ยิ่งใหญ่ ซึ่งจะมีคำถามว่า ทำไม? เกี่ยวกับสิ่งใหม่ ๆ และเรื่องใหม่ ๆ เสมอ ส่วนประวัติศาสตร์ในความหมายสุดท้ายที่จะขอนำกล่าวคือ ประวัติศาสตร์คือสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นหากสำคัญพอก็คือเป็นประวัติศาสตร์ได้ ในความหมายนี้ขอยกตัวอย่าง เช่น การลงสู่ดวงจันทร์ของนักบินอวกาศชาวอเมริกันกลายเป็นประวัติศาสตร์ทันทีที่มีการบันทึกเรื่องราว เป็นต้น หลักฐานหรือข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์คืออะไร เป็นที่ทราบ

กันแล้วว่า นักประวัติศาสตร์เป็นผู้คิดหาถึงความเป็นมาในอดีตของมนุษย์ การรื้อฟื้นอดีตของนักประวัติศาสตร์ย่อมขึ้นอยู่กับหลักฐานข้อเท็จจริงที่หามาได้และเท่าที่มีอยู่ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าต่อประวัติศาสตร์คือหลักฐานที่ให้ความจริงดั้งเดิม อันจะมีส่วนช่วยอย่างมากในงานเขียนประวัติศาสตร์ หลักฐานทางประวัติศาสตร์มี 2 ประเภทคือ

1. **หลักฐานชั้นต้น** (primary sources) เป็นหลักฐานในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งนักโบราณคดีทำหน้าที่รับผิดชอบศึกษาให้ความกระจ่างเป็นหลักฐานแก่นักประวัติศาสตร์ ได้แก่ พระพุทธรูป ศิลาคาริก เจดีย์ วิหาร รูปปั้น ฯลฯ หลักฐานเหล่านี้จะเป็นการบันทึกหรือเป็นคำบอกเล่าของผู้พบเหตุการณ์ เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือร่วมสมัยกับเหตุการณ์ หลักฐานชนิดนี้ให้ความจริงมากที่สุดถ้าไม่ลบเลือน เสื่อมคุณภาพและมีผู้เชี่ยวชาญในการตีความหรือเข้าใจภาษาเป็นอย่างดี และมีจำนวนมากเพียงพอ

2. **หลักฐานชั้นรอง** (second sources) เป็นหลักฐานที่เกิดขึ้นเมื่อมีภาษาและสังคมที่เป็นปึกแผ่น ผู้บันทึกให้ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์คือ พระผู้มีบทบาททั้งทางศาสนาและสังคม ทั้งได้รับการยอมรับว่าเป็นปัญญาชนของสังคม การจดบันทึกจะมีขึ้นภายหลังจากที่เหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว พงศาวดารเป็นหลักฐานชั้นรองที่สำคัญอันมีส่วนชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาความสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ นอกจากหลักฐานชั้นรองจะมีพงศาวดารยังมีจดหมายเหตุ บันทึกความทรงจำ บันทึกประวัติชีวิตของบุคคลสำคัญ ข้อบันทึกเหล่านี้ล้วนเป็นทัศนะของคนกลุ่มน้อย หรืออาจเพียงของคน ๆ เดียวที่มีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การบันทึกพงศาวดารเริ่มจากพฤติกรรมภายในสังคมของตนเองก่อน แต่ภายหลังที่มีการติดต่อกันระหว่างสังคม พงศาวดารจะมีการบันทึกเพิ่มมากขึ้นในเรื่องการปกครองและเศรษฐกิจ เพราะข้อเท็จจริงของพงศาวดารมีมากมายและการตีความเป็นสิ่งจำเป็น การวิจัยแลกเปลี่ยนทัศนะทางประวัติศาสตร์หลังการวิพากษ์วิจารณ์ทางประวัติศาสตร์เพื่อการคิดค้นกฎเกณฑ์บางประการ อันจะเป็นสิ่งควบคุมทิศทางของประวัติศาสตร์หรือที่เรียกกันว่า ทฤษฎีประวัติศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็น

ทฤษฎีประวัติศาสตร์คืออะไร ทฤษฎีประวัติศาสตร์หรือปรัชญาของประวัติศาสตร์เป็นกฎเกณฑ์ที่นักประวัติศาสตร์กำหนดขึ้นอันจะมีส่วนช่วยในการควบคุมทิศทางของประวัติศาสตร์ได้รู้ถึงเบื้องหลังแห่งพฤติกรรมของมนุษย์หรือแรงผลักดันที่ทำให้มนุษย์ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมาใน

อดีต ทั้งนี้ ทฤษฎีประวัติศาสตร์ไม่กำหนดแน่นอนตายตัว คือเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย บางทฤษฎียังเป็นที่ยอมรับ เชื่อถือกันอยู่ทั้งช่วยให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เข้าใจในความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เคยเป็นมา ทฤษฎีประวัติศาสตร์จัดจำแนกได้เป็น 3 ทฤษฎีอย่างง่าย ๆ คือ

ทฤษฎีที่หนึ่ง ประวัติศาสตร์เหมือนการแสดงละคร ผู้นำสังคมซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยของสังคม เป็นผู้มีบทบาทในการแสดงอันได้แก่ กษัตริย์ พระ นักรบ ประชาชน ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคมเป็นผู้ดู ประวัติศาสตร์ผันแปรไปโดยการกำหนดของคนกลุ่มน้อยที่มีบทบาทในสังคม คนกลุ่มน้อยในสังคมนั้นเป็นผู้ควบคุมทิศทางของประวัติศาสตร์

ทฤษฎีที่สอง ประวัติศาสตร์ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของมนุษย์ หมายถึงทิศทางของประวัติศาสตร์อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้รู้ นักคิดคือนักปราชญ์หรือปัญญาชนในสังคมนั้น ๆ ผู้รู้ นักคิดเหล่านี้เป็นผู้กำหนดให้ผู้นำสังคมกระทำ หรือแสดงพฤติกรรมออกมาตามความคิดของตน ด้วยทฤษฎีนี้ประวัติศาสตร์กลายเป็นการตีความตามปรัชญาของผู้รู้ นักคิดในสมัยนั้น ๆ ไป

ทฤษฎีที่สาม ประวัติศาสตร์ขึ้นอยู่กับวัตถุนิยมนำโดย คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx 1818-1883) สรุปได้ว่าวิวัฒนาการของสังคมต้องอยู่ภายใต้กรอบของอำนาจทางเศรษฐกิจของสังคมนั้น เศรษฐกิจเป็นสิ่งบันดาลวิวัฒนาการของมนุษย์ทั้งหมด อำนาจเศรษฐกิจเท่านั้นที่ควบคุมทิศทางของประวัติศาสตร์ การกระทำของบุคคลและความคิดที่ปวง อยู่ภายใต้อิทธิพลของอำนาจเศรษฐกิจทั้งสิ้น

ด้วยทฤษฎีทั้งสามนี้ จะเห็นได้ว่าประวัติศาสตร์เปรียบเสมือนกระจกส่องให้เห็นถึงความสนใจและความคิดของมนุษย์ การที่ประวัติศาสตร์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยเอนเอียงไปในทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งนั้น ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงความสนใจของมนุษย์ว่าเป็นเชิงใดในขณะที่ได้มีการบันทึกประวัติศาสตร์

การพัฒนางานเขียนประวัติศาสตร์ ผลงานของนักประวัติศาสตร์จัดจำแนกได้เป็น 3 สมัย คือ

1. สมัยโบราณ การเขียนของนักประวัติศาสตร์จีนคือ สู่มาเซียง (Ssuma Ch'ien) ชื่อ ลี้จี้ (Shih-chih) เป็นงานเขียนที่เก่าแก่ที่สุดของโลกเขียนเมื่อประมาณ 100 ปีก่อนคริสตกาล ภายในลี้จี้ สู่มาเซียงรวบรวมประวัติศาสตร์จีนโบราณมีทั้งหมด 130 บท ประวัติศาสตร์ของโลก

ตะวันตกเริ่มเขียนขึ้นสมัยกรีกโบราณนักประวัติศาสตร์กรีกคนแรกคือ เฮโรโดตัส (Herodotus 484 – 424 BC) ผู้ได้รับสมญานามว่า "บิดาแห่งประวัติศาสตร์" (The Father of History) งานเขียนประวัติศาสตร์เด่นมี 9 เล่ม เกี่ยวกับการก่อตั้งจักรวรรดิเปอร์เซีย สงครามระหว่างชาวกรีกกับชาวเปอร์เซีย และชัยชนะของกรีก ทัชชิติดีส (Thucydides 460 – 400 BC) งานเขียนคือ **History of the Peloponnesian War** รวบรวมความเป็นไปของการดำเนินสงคราม 27 ปี ผลคือสปาร์ต้าชนะ 10 เอเธนส์ในปี 404 ก่อนคริสตกาล เลวี (Livy 59 BC – AD 17) เป็นนักประวัติศาสตร์โรมัน ผลงานคือ **History from the Founding of the City** กล่าวถึงการก่อตั้งโรมเริ่มแรกถึงปีที่ 9 ก่อนคริสตกาล คอร์เนลิอุส ทาซิตัส (Cornelius Tacitus 55 – 120) ผลงานคือ **Histories** กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงสมัยสั้น ๆ ของจักรพรรดิโรมันได้แก่สมัยของกอลบา (Galba) ออโธ (Otho) และวิทเทลลิอุส (Vittellius) ใน **Annals** กล่าวถึงประวัติศาสตร์โรมันจากสมัยออกัสตัส (Augustus) ถึงสมัยเนโร (Nero)

2. สมัยกลาง งานเขียนประวัติศาสตร์เป็นของพระในคริสตศาสนาเป็นส่วนใหญ่ นักประวัติศาสตร์เด่นของสมัยนี้คือ พระอังกฤชชื่อ เบเด (Bede 673 – 735) ผลงานคือ **Ecclesiastical History of the English Nation** เป็นที่ยอมรับและถูกใช้เป็นหลักฐานในประวัติศาสตร์อังกฤษ ด้วยงานเขียนขึ้นนี้เบเดได้รับการยกย่องว่าเป็น "บิดาแห่งประวัติศาสตร์อังกฤษ" (The Father of English History)

3. สมัยปัจจุบัน นักประวัติศาสตร์ในสมัยปัจจุบันที่นับว่าเด่นเริ่มจากเอดเวิร์ด กิบบอน (Edward Gibbon 1737 – 1794) งานเขียนที่เด่นคือ **History of the Decline and Fall of the Roman Empire** มี 6 เล่ม มีคุณค่าทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวรรณคดี การเขียนเน้นในเรื่องการเมืองการปกครอง ศาสนาและการทำสงครามของจักรวรรดิโรมัน ไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควรในประเด็นด้านเศรษฐกิจและสังคม เลโอโพล ฟอน รังเก (Leopold von Ranke 1795 – 1886) เป็นนักประวัติศาสตร์เยอรมันผู้ได้รับสมญานามว่า "บิดาแห่งประวัติศาสตร์สมัยใหม่" (The Father of Modern History) เหตุที่เขาได้รับสมญานามเช่นนี้เพราะเขาเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์โดยให้หลักฐานทางประวัติศาสตร์พูดโดยตัวของมันเอง ผู้คิดหาประวัติศาสตร์คือผู้รวบรวมข้อเท็จจริงและปล่อยให้อยู่ในสภาพเดิมให้มากที่สุดด้วยการเพิ่มเติมเชิงอรรถหรือหมายเหตุ เพื่อเพิ่มความสะดวกในการอ่านของผู้อื่น ด้วยวิธีการนี้รังเกมุ่งเพื่อให้

ประวัติศาสตร์บริสุทธิ์ โดยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์จะได้มีโอกาสถ่ายทอดต่อไปโดยไม่มี การ
แต่งเติมใด ๆ สำหรับวิธีการที่จะเข้าถึงพฤติกรรมที่ระบุไว้ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้น รั้งเก
ใช้การวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของหลักฐาน ทั้งมีการสัมมนา ถกเถียงอภิปรายกันในกลุ่มนัก
ประวัติศาสตร์ ซึ่งนับได้ว่าเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์รูปแบบใหม่ในช่วงศตวรรษที่ 19 ผลงาน
เขียนของรั้งเกได้แก่ **History of the Romance and Teutonic Nations History
of the Popes and History of the Reformation in february** เป็นต้น

เท่าที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้พอสรุปสั้น ๆ ในตอนท้ายนี้ได้ว่า ประวัติศาสตร์ได้หลักฐาน
มาจากสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีต นำมาพิจารณาในปัจจุบัน โดยหวังจะให้ เป็นบทเรียนสำหรับอนาคตนัก
ประวัติศาสตร์ต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ วางตัวเป็นกลางและศึกษาข้อเท็จจริงในอดีตไว้ให้มาก
ที่สุด ทั้งนี้ วิชาประวัติศาสตร์ได้พยายามอย่างยิ่งที่จะบันทึกและทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ
ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในทุกด้าน รวมทั้งประสานงานระหว่างหลักฐานข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์
และนักประวัติศาสตร์นี้คือธรรมชาติของวิชาประวัติศาสตร์ที่สามารถนำกล่าวได้ ณ ที่นี้